

Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси) : Збірник наукових праць та матеріалів. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. – 728 с. + 1,5 вкл. – (Серія „Українська філологія: школи, постаті, проблеми”. – Вип. 13).

У серії „Українська філологія: школи, постаті, проблеми”, яку видає Львівський національний університет імені Івана Франка, це вже другий збірник (перший був присвячений 130-річчю від дня народження Філарета Колесси та побачив світ у 2005 році), присвячений родині Колессів, кілька поколінь якої плідно працювали та працюють в царині науки, освіти, мистецтва, громадського життя. Різноманітність науково-мистецької діяльності родини зумовила специфіку змісту обох книг, що обіймають наукові дослідження та матеріали кількох дисциплін – словесної та музичної фольклористики, а також музикознавства, та охоплюють низку напрямків досліджень – історіографію, джерелознавство, методологію, аналітику тощо.

Знаменною рисою обох колессівських видань є широкий тематичний ракурс досліджень, в яких висвітлюються малознані, а часом й зовсім невідомі сторінки життя й діяльності знаменитої родини, а більшість праць присвячені вивченню постаті та доробку славетного корифея – академіка Ф. Колесси.

Остання збірка укладена таким чином, що окрім статей у трьох основних рубриках – Фольклористика, Етномузикознавство, Музикознавство – тут скомпоновано свого роду пролог та епілог (Матеріали), у яких вміщено знакові важливі роботи, що проливають світло на низку досі нез’ясованих фактів. Так, вступний розділ збірки, що складається із трьох праць, відкриває публікація невідомого досі реферату знаменитого сина Ф. Колесси – Миколи Філаретовича, „Композиторська діяльність Філарета Колесси”, що, очевидно, був виголошений на святкуванні 100-річчя від дня народження академіка. У наступній статті „Архів Філарета Колесси у Львові” Ірина Довгалюк ґрунтовно описує та аналізує величезний корпус рукописних матеріалів ученого, що містить унікальну, в більшості досі незнану широким загалом інформацію. Дослідниця також обумовлює перспективи збереження та використання цих матеріалів, піднімає проблему їх системного дослідження. Зовсім невідомі історичні події та пов’язані з ними персоналії відкриває Роман Тарнавський у розвідці про формування кафедри фольклору та етнографії Львівського університету під керівництвом Філарета Колесси.

Рубрика „Фольклористика” є наймасштабнішим розділом книги. Тут вміщено близько двох десятків статей різного спрямування. Вагому частку складають історіографічні дослідження, що переважно базуються на унікальних архівних матеріалах. Це праці Ірини Коваль-Фучило, Роксоляни

Залеської, Людмили Іваннікової, що описують досі незнані сторінки життя та праці Ф. Колесси та його наукового оточення – співробітника у Львівському відділі фольклору та етнографії Михайла Скорика, російського фольклориста Марка Азадовського, українського етнографа Володимира Гнатюка.

Аналітичні колессознавчі студії репрезентовані роботами Михайла Чернопиского та Оксани Кузьменко. М. Чернопиский досліджує методологічні засади та поетику лемківської колекції Ф. Колесси. Різностороннє дослідження пісень соціально-побутової тематики у записах Ф. Колесси пропонує О. Кузьменко; вона також обґрунтовує основні теоретико-методологічні настанови вченого та пропонує своє бачення перспективи укладення покажчика пісенних тем і мотивів.

Наступна група публікацій прямо не стосується діяльності Ф. Колесси, чи когось із його родини, однак у цих роботах продовжуються започатковані фундаментальною науковою діяльністю вченого стратегічні напрямки української фольклористики: експедиційна, видавнича діяльність, текстологія, методологія, діалектологія тощо.

Зокрема на новозібраних польових матеріалах базуються розвідки Ольги Харчишин та Надії Пастух про музичний фольклор молдавсько-українського пограниччя, у роботі Андрія Вовчака висвітлено особливості побутування на Західній Україні народної різдвяної лялькової драми – „бетлейки”. Особливості та проблеми сучасної видавничої практики українського фольклору розглянула Галина Довженок. Текстологічний методологічний підхід домінує у дослідженнях Олени Гінди про заробітчанський фольклор, Оксани Шалак про фольклорні записи польської дослідниці Северини Шаблевської. Проблеми методу, систематизації та термінології піднімаються у публікаціях Святослава Пилипчука („Безпристрасне вистудювання тексту...”: методологія філологічної школи у фольклористичній практиці Івана Франка”), Віталія Козловського („Термін «історична пісня» у науковому дискурсі української фольклористики”), Олесі Бріциної („До питання про методологічні засади наукового збирання фольклору: народна проза”), Оксани Лабашук („Формування натального наративу”). Дослідженню окремих аспектів фольклористики присвячені праці Лілії Сироти про західноукраїнські різдвяні оповідання, Олени Сироїд про функціонування й інтерпретацію української народної псалми „Ой зійшла зоря вечорова...”. Аналіз наукових поглядів Пантелеймона Куліша та бельгійського дослідника Марка Тугуші-Ґаяне запропоновано у статтях Василя Івашківа та Яреми Кравця.

Неочікувано унікальною за переліком імен авторів та змістом їх праць виявилась етномузикознавча рубрика збірки. Тут в одному розділі поєдналися імена провідних українських вчених-етномузикологів старшого покоління – Михайла Хая, Софії Грици, Анатолія Іваницького, Богдана Луканюка, Олени Мурзіної, більшість праць яких вже стали хрестоматійними

та означають магістральні керунки української музичної фольклористики кінця ХХ – початку ХХІ століття. Винятковим є й зміст робіт перелічених дослідників, у яких більшість авторів резюмують власні методологічні позиції, раніше обгрунтовані у фундаментальних монографічних виданнях.

Зокрема, Софія Грица – довгочасна дослідниця та послідовниця наукових позицій Філарета Колесси – у статті „Аналітичний метод Філарета Колесси та його продовження в сучасній парадигматиці” висвітлює засади аналітичного методу академіка та використання цього методу у систематичі пісенних та сегментації речитативних форм. Разом з тим вона пропонує власні терміни і поняття (такі, як пісенна парадигма, модус мислення середовища тощо) та обгрунтовує їх застосування у вивченні твору на різних структурних рівнях.

На основі власного методу виділення основних логічних фігур та їх поєднань у народній музиці Анатолій Іваницький аналізує логічні підстави ритміки в дослідженнях Ф. Колесси. Слід зазначити, що пропонує авторська методика докладно обгрунтована у виданій дещо раніше монографії „Історичний синтаксис фольклору: проблеми походження, хронологізації та декодування народної музики” (Вінниця, 2009).

Михайло Хай в контексті висвітлення постаті Ф. Колесси як дослідника кобзарсько-лірницької традиції не оминув улюблених питань згубного впливу напливовості та „апологетики хибних тлумачень” в науці, які червоною ниткою проходять через низку майже всіх його останніх праць.

Дві роботи присвячені мелічній організації народної музики. Зокрема, Олена Мурзіна розглядає ладову концепцію Ф. Колесси у поєднанні із сучасними проблемами ладової функційності. Цілком новаторським методологічним підходом відзначається дослідження Богдана Луканюка „Думовий лад. Причинок до теорії модальності”, де автор робить ґрунтовний огляд пентатонічних і модальних ладових побудов та детально аналізує їх втілення у кобзарсько-лірницькій творчості. Очевидно, у цій роботі автор підсумовує власні довгочасні студії над ладовою будовою української народної музики.

Останні роботи рубрики висвітлюють різні площини етномузикознавства. Зокрема, у розвідці Ліни Добрянської досліджено історію виникнення та діяльності найбільших музичних архівів Європи. У руслі джерелознавства виконана й робота Лариси Лукашенко про матеріали із Підляшшя у фонограмархіві Інституту мистецтва Польської академії наук. Дізнатися про маловідомі культурні традиції польських хасидів можна зі статті Божени Левандовської, дослідження гаївкового репертуару на матеріалі власних польових записів є темою статті Лідії Федоронько.

Музикознавча рубрика збірки присвячена в більшості біографічним та історіографічним подіям в житті родини Колессів. Приміром, у роботі Роксоляни Мисько-Пасічник зроблено огляд музично-критичних публікацій

Василя Барвінського, що присвячені постатям родини Колесів. Наукові статті Філарета Колесси та Федора Стешка проаналізовано у роботі Оксани Мартиненко, взаємини Філарета Колесси та Володимира Садовського розглянуто у розвідці Якіма Горака.

Надзвичайно цікавими є студії про перипетії життєвого й творчого шляху сина Філарета – Миколи – Наталки Самотос-Баєрле та стаття про обробки лемківських народних пісень у творчості Миколи Колесси Ірини Зінків. Довершує картину, присвячену родині Колесів, майстерно написаний творчий портрет сестри Філарета – Дарії, піаністки, педагога, музикознавця та композитора (публікація Ксенії Колесси).

Музикознавчу рубрику доповнюють аналітичне дослідження Северина Тихого „Концептуальні основи етнографічного сольфеджіо Філарета Колесси” та історіографічна розвідка Мар’яни Ферендович „Проблеми репертуару українських співочих товариств Львова періоду 1900–1939 років”. Цінність усіх перелічених праць примножується переважним використанням у них важкодоступних архівних матеріалів.

Своєрідним епілогом збірки є його завершальний розділ „Матеріали”, де вміщена не друкowana досі праця Філарета Колесси „Періодизація українського фольклору” із вступним коментарем упорядників – Ірини Довгалюк, Андрія Вовчача та Руслана Марківа. Публікація невідомої донині праці Ф. Колесси вказує на проблему, підняту на початку збірки у дослідженні Ірини Довгалюк про рукописний архів ученого. А саме, йдеться про необхідність системного опрацювання архівних фондів родини Колесів та потребу здійснення повного видання творів Ф. Колесси. Адже, незважаючи на значний відтинок часу, що минув після смерті вченого, його наукова та творча спадщина вже ж залишається вивченою не достатньо.

Збірник доповнює добірка раритетних світлин та документів із приватних архівів Колесів, що ілюструє життя родини, доносить до нас портрети кращих представників української мистецької еліти та відображає картину культурного життя Галичини першої половини ХХ століття. У фото додатку також вміщено сучасні фотографії з історії „Колесівських читань”, ілюстрації до публікацій тощо.

Підсумовуючи, хочеться привітати Кафедру української фольклористики імені академіка Ф. Колесси та особисто упорядників збірки Ірину Довгалюк та Андрія Вовчача із публікацією чергового ґрунтового корпусу досліджень та матеріалів, присвячених родині Колесів. Ця книга, відкриваючи невідомі сторінки життя і діяльності славетної родини, виповнює насамперед важливу культурну місію, адже „глибинне пізнання сутності історичного й культурного розвитку народу можливе тільки через осягнення життя й творчої діяльності його славетних постатей”. Також, зважаючи на кількість і різноманітність вміщених матеріалів, можна визначити ще одну важливу роль Колесівського збірника: ця фундаментальна публікація демонструє

достатньо повний зріз сучасної фольклористичної та музикознавчої науки із різноманітністю методологічних підходів, авторських позицій стосовно певних явищ та преференцій у виборі дослідницьких напрямків, разом з тим виказуючи спадкоємність українських науково-мистецьких традицій, бо ж не даремне саме така назва фігурує у заголовку книги.

Лариса Лукашенко

Підсумок сопілкознавства Гуцульщини

[Рецензія на: Яремко Б. І. Сопілкова музика гуцулів : монографія / Богдан Яремко. – Львів : СПОЛОМ, 2014. – 180 с. : іл., ноти.]

Богдан Яремко давно відомий у колі українських етноорганологів як найкращий знавець духових, зокрема, сопілкових, інструментів деяких регіонів Карпат і Прикарпаття, в т.ч. й Гуцульщини. Вивченню цієї теми він присвятив чимало років життя, що вилилося у велику кількість різного роду робіт¹. Тож увесь свій 40-річний розрізнений доробок про гуцульську сопілкову музику автор вирішив зібрати у єдиній монографії „Сопілкова музика гуцулів”, куди увійшли як уже раніше публіковані праці, так і нові матеріали².

Праці Б. Яремка, рівно ж і рецензована книга, насамперед цінні багатого джерельною інформацією, а саме ретельним описом власних експедиційних записів. Так, тут подибуємо надзвичайно цікаві відомості про видатних народних музикантів і їхню музику, виконавську діяльність, етнопедагогіку, народну термінологію, репертуар та багато іншого. Творчим портретам 4-х славних традиційних музикантів-професіоналів (Миколі Думитраку, Петру Реведжуку, Григорію Линдюку і Миколі Павлюку) присвячений окремих 3-й розділ роботи.

Б. Яремко не лише дослідник, а й чудовий виконавець-реставратор традиційної інструментальної музики Карпатського регіону, а отже, як ніхто інший, може заглибитися у її специфіку. Це дуже добре відчувається у

¹ Див. список праць автора у: Яремко Богдан. Бібліографічний покажчик наукових праць і творчого доробку / Ред.-упор. Н. О. Супрун-Яремко. – Рівне : РДГУ, 2006. – 56 с.

² Хоча назву монографії краще би було змінити чи конкретизувати, адже тут далеко не повно висвітлена заявлена тема, і, скажімо, з-поміж відомих із монографії Ігоря Мацієвського 22-х флейтових інструментів Гуцульщини (Мацієвський І. Музичні інструменти гуцулів / Ігор Мацієвський. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 464 с.) Б. Яремко описує лише 4 види. До того ж, сюди потрапила інформація й зі суміжного з Гуцульщиною Покуття. Однак це не впливає на загальну значущість роботи.